

Kedves Tanuló!

Érdemes tudatosítanod, hogy az irodalommal való foglalkozás elsősorban különböző korok irodalmi szövegeinek megismerését, befogadását jelenti. Ennek alapja az olvasás, hiszen értelmezni, önálló véleményt alkotni, érvelni kizárólag elsődleges, önmagad által szerzett tapasztalatok birtokában tudsz.

Olvasni sokféleképpen lehet: másképp olvasol egy lírai alkotást, mint egy drámát, másképp egy kortárs szöveget, és megint másképp egy több száz évvel ezelőtt írt eposzt. E szöveggyűjtemény válogatást közöl mindhárom műnem alkotásaiból az irodalom kezdeteitől egészen a XVII. század közepéig tartó időszakból, a kiválasztott szemelvényeket a tárgyalt korszakból való, vagy a közelmúltban született alkotásokkal egészítve ki.

A szöveggyűjteményben szereplő szemelvényanyag bemutatása

Szövegek, amelyekhez a tankönyvben értelmezés és strukturált feladatanyag kapcsolódik

Jelölésük. A kötetben, valamint a tartalomjegyzékben címük fekete színnel jelenik meg.
Funkciójuk. A 9.-es tananyag gerincét képező, az ókortól a XVII. század közepéig tartó időszakból származó műveket, műrészleteket a Nemzeti alaptanterv (2012), a kerettantervi szabályozások (2012) és az érettségi vizsga kimeneti követelményei alapján választottuk ki. Az olvasmányok meghatározóan az irodalom történeti korszakait (korstílusait, stílusirányzatait) követő rendbe illeszkednek, szorosan kapcsolódnak a tankönyv témaköreihez. A kiválasztott szemelvények alkalmasak a mértékadó (kanonikus) művekről való olvasói tapasztalat megszerzésére, a világ- és önértésünk kereteit képező európai és a magyar irodalmi-kulturális hagyomány megismerésére, megértésére és elsajátítására.

A művekhez tankönyvedben strukturált, a ráhangolódás – jelentésteremtés – reflektálás hármassal szervezett feladatokat találsz, valamint szerzői ismeretközlő, értelmező szövegek kapcsolódnak hozzájuk.

Kiegészítő szövegek

Jelölésük. A kötetben, valamint a tartalomjegyzékben címük szürke színnel jelenik meg.
Funkciójuk. A tárgyalt korszakból való, vagy a későbbi korokból származó, a főszövegekkel sokrétű párbeszédbe lépő szépirodalmi szövegek, amelyek választási lehetőséget kínálnak adott alkotó életművének, portréjának árnyaltabb megismeréséhez, egy-egy témában, műfajban való elmélyüléshez.

A későbbi korokból, így a XX. századból, vagy épp napjainkból származó kiegészítő szövegek oldják az időrendet, utakat nyitnak a ma irodalma, a kortárs művek felé. Átaluk az idegen múlt az ismerős jelennel kapcsolódik össze, rámutatnak egy-egy műfaj, téma, motívum, élethelyzet továbbélésére.

AZ IRODALOM EREDETE, SZÓBELISÉG ÉS ÍRÁSBELISÉG

Falfirkák

Ne vezess túl gyorsan, mert még lemarad az őrangyalod!
Légy hű magadhoz! Egész életedet vele kell leélned.
Örökké akarok élni! Eddig sikerült.
Ne makacskodj, forogj együtt a Földdel!

Viccek

- Jean, hozza be a köntörfalat.
- Minek uram?
- Mellé akarok beszélni.

Egy csiga mászik fel a tölgyfára. Ötven év múlva elér a feléhez, majd megcsúszik és lezuhan a földre. Keservesen megüti magát, majd így szól:
– Na lám csak! Ez a vége a nagy sietségnek!

Örkény István: *Csupa közbely* – részlet

Két test, egy lélek
Nem tudok nélküled élni
Ha távol vagy, veled időznek gondolataim
Pedig ki hitte volna
Mi rejtőzik az idő méhében
Nem lehet azt kiszámítani
Mert csak a vak szerencse műve
Rég volt, talán igaz se volt
Hogy egymást kézen fogva
Egymásnak vállat vetve
Nekivágtunk a meredeknek
Szembenézve az élet viharaival (...)

(Kötetben megjelent 1968-ban)

Varró Dániel: *sms*

Azt írom + most 1 smsbe
Hogy beléd vagyok kedvesem esve
Vágyak dobálnak partra kivetnek
Billentyűzárát oldd ki szivednek

(2007)

Podmaniczky Szilárd: *Képlapok a barlangszájából* – részlet

A gumilabda végiggurult a lejtős utcán, majd a kanyarban az árokba fordult, ahol némi himbálódzás után megállapodott. Minden gyerek kirohant a kapun labdát keresni, de csak az egyik indult el fölfelé az emelkedő utcán.

(1999)

NÉPSZERŰ IRODALOM – SZÉPIRODALOM

Kovács András Ferenc: *Könyvheti sláger*
– *Ad nótám: Pancsoló kislány*¹ – részlet

Úristen, itt a nyár!
Mein Gott und Mon dieu!²
A költő dedikál,
A könyvhétre kijő,
S míg gubbaszt egyedül,
Csak egyre kesereg,
Hogy versek helyett mért nem gyártott
Inkább gyereket!
Jaj úgy élvezem én a standot!³
Mert a kultúra megható! ...
És a könyv csakis ott kap rangot,
És még Bambi⁴ is kapható!

(1998)

Parti Nagy Lajos: *Sárbogárdi Jolán: A test angyala* – részlet

Tizenhat hosszú perc elteltével kijött a férfi. Áthaladva a helységen egyszercsak megállt és Edinához fordult. Ivelt szája balsarkában kis, fiús mosoly játszott, bár nem tikkelés¹.

– Kérem ... Edina! Ugye szabad így szólítanom?

Mondta kertelés nélkül.

Edina ziháló levegővétele nem hagyott kétséget maga felől.

– Szabad! –

Válaszolta elharapott síkollyal.

(1997)

¹ A *Pancsoló kislány* (Berki Géza–Brandt Iván, 1959) című sláger dallamára. Részlet a slágerszövegből:
„Ha végre itt nyár, és meleg az idő, / az ember strandra jár, mert azért van itt ő. / Míg anyu öltözik, az apu ideges, / hogy olyan lassan készül el, hogy addigra este lesz. / Íjjaj, úgy élvezem én a strandot, / ottan annyira szép és jó. / Annyi vicceset látok hallok, / és még Bambi is kapható.”

² Istenem!

³ utcai árusító hely, bódé

⁴ üdítőital az 1950-es évek végén és az 1960-as években

¹ bizonyos izmok, izomcsoportok cél és szándék nélküli, rendszertelen időközökben jelentkező rángása

AZ IRODALMI ALKOTÁS MINT SZÖVEGVILÁG

Mándy Iván

Az utcán

Kint álltak a járda szélén egy öreg, vastag törzsű fa mellett. A barna asztalka és a szék. Oly véznák, hogy az őszi napfény szinte átsütött rajtuk. Idős házaspár, akik mögött bezárult a lakás. Az utcára kerültek. De itt is tudják, hogy kell viselkedni. Ők nem koldusok.

Az asztalból valaki kihúzta a fiókot. Elemelte. Elvitte. Ő meg úgy maradt kifosztva. És talán még gögösebben. Csak tessék! Ha még mindig van mit elvenni tőlünk! Ha még mindig...

A vékonyka szék mintha mérsékelné. Hagyd, öreg! Nem érdemes velük törődni!

Miért is törődnének velük? A járókelőkkel. A bámszokodókkal. Akik egy-egy percre megálltak mellettük. Egy fiú rákoppintott az asztal lapjára, és azzal eltűnt. Egy borostáskepű férfi hosszan kopogott. Egyszerűen nem tudta abbahagyni. Kopogott, kopogott. Talán valamilyen zeneművet. Az utca egyhangú, borús zenéjét.

Egy lány leült a székre. A lábát lógázta. Felugrott, nevetve elszaladt.

Egy fekete ruhás öregúr köhögőrohamot kapott. Hirtelen tört rá a roham, ahogy ott ácsorgott. Fuldokolva átfogta a szék támláját. Valósággal rároskadtt. Az megadóan tűrte. Az öreg eltámolygott. Egy pillanatra visszanezett, meglehetősen szemrehányóan. Mintha a széknek köszönhette volna az egészséget.

Akadtt, aki fölemelte a széket. Egy pillanatig a levegőben tartotta. Letette.

Akadtt, aki fölemelte az asztalt. A hóna alá vette, és elindult vele. Visszavitte. Letette.

... aki bedugta a kezét a fiók helyére. Az üres levegőben kotorászott. Mintha fontos iratok után kutatna. Vagy éppen csak egy levél után.

... és aztán aki csak úgy bámult.

– Ez a két öreg!

Nem magyarázkodtak. Senkit se szidalmaztak. *Hogy így meg úgy, ő juttatott ide bennünket, neki köszönhetjük mindezt!* Nem gyalázkodtak és nem siránkoztak.

Történt, ami történt.

Kint álltak az őszi napfényben az öreg fa mellett. Kopottan, áttetszően soványan. És valami olyan mélységes fölénnyel.

(Kötetben megjelent 1980-ban)

A Bús, Piros Vödör dala

Vagyok a vödör – szállj, dalom! –
ki szomjúság és fájdalom
alól
dalol.

Üres vagyok és hontalan,
szívembe únos-úntalan
bebú
a bú.

Ó, ért öröm, nem is kevés,
ivott belőlem fecske, és
füle-
müle.

A Kék Lapát! A Zöld Lavór!
Volt életemben pár lamúr¹ –
zománc-
románc.

Oly ifjú voltam és szeles,
úsztam a lét mosószeres
vizén...
Biz' én

pucoltam pacát, foltot is,
lehettem volna boldog is
simán...
S ti mán

el is feledtetek, nosza.
Rám ült az elmúlás kosza.
Mocsok
tocsog

körül, bármerre nézek én,
piszok került elém, belém,
alám.
Na, lám.

Hisz szép vagyok még és deli,
hát mért nem töltötök teli?
Az ok,
gazok,

mi, hogy beposhadt vénkorom?
Kit ellepett a szén, korom,
s feled-
ve lett,

kit benőtt fű és moha már,
nem lehet abból soha már
vidor
vödör?

(2003)

¹ l'amour (francia): szerelmi kaland

SZÖVEGEK BESZÉLGETÉSE

József Attila

Születésnapomra

Harminckét éves lettem én –
meglepetés e költemény

csecse

becse:

ajándék, mellyel meglepem
e kávéházi szegleten

magam

magam.

Harminckét évem elszelelt
s még havi kétszáz sose telt.

Az ám,

Hazám!

Lehettem volna oktató,
nem ily töltőtoll koptató

szegény

legény.

De nem lettem, mert Szegeden
eltanácsolt az egyetem

fura

ura.

Intelme gyorsan, nyersen ért
a „Nincsen apám” versemért,¹

a hont

kivont

szablyával óvta ellenem.

Ideidézi szellemem

hevét

s nevét:

„Ön, amig szóból értek én,
nem lesz tanár e féltéken” –

gagyog

s ragyog.

Ha örül Horger Antal úr,
hogy költőnk nem nyelvtant tanul,

sekély

e kék –

Én egész népemet fogom
nem középiskolás fokon

taní-

tani.

(1937)

¹ József Attila (1905–1937) *Tiszta szívvel* című korai költeményét nevezi „Nincsen apám” versnek. Ez a költő egyik legismertebb műve. Már megszületésekor, 1925-ben ellentétesen végletes fogadtatásban részesült. Volt olyan kritikusa, aki „gyönyörűszépnek” találta. Horger Antal, a szegedi egyetem nyelvészprofesszora felháborítónak, botrányosnak ítélte. A konfliktusnak szerepe volt abban, hogy József Attila elhagyta a szegedi egyetemet, és később sem szerzett tanári diplomát.

Tóth Krisztina: *Futrinka utca* – részlet

[akár] a színpadon a kesztyűbáb
 játszani valami saját
 mesét,
 mi mást,

után is fölvesz kis kötényt,
 hisz telefonált az imént
 Cica-
 mica,

füstölgő kéményt, házikót,
 Futrinka utcát, bármi volt,
 örök
 körök

hogy Tádé meghült és beteg,
 úgyszólván van dolga rengeteg (...)
 (2005)

Orbán Ottó: *Születésnapomra* – részlet

Nem mondom meg, hány éves lettem,
 a tortabevonót is mind megettem:
 az ám,
 lazán!

(2000)

Kovács András Ferenc: *Bírálóimhoz. Születésnapomra. Plágium¹!* – részlet

Harmincnégy éves lettem én:
 nem bódít versen vett remény,
 se bű,
 se báj.

(1999)

¹ plágium, plagizálás: szellemi termék eltulajdonítása. Például, ha valaki az eredeti szerző alkotását vagy annak részeit saját munkájában tartalmilag vagy szó szerint idézi, felhasználja hivatkozás, a forrás megjelölése vagy a szerző engedélye nélkül. A plagizálás szerzői jogot sért, és az elmaradó jogdíjak miatt anyagilag is hátrányosan érintheti a szerzőt. Az információs társadalomban mégis világszerte kiterjedt mértékben folyik, ahogy az ellene folytatott küzdelem is (például plágiumkereső szoftverek, plágiumpercek). A plágiummal szemben az irodalmi szövegekben megjelenő, akár jelöletlen idézeteket, utalásokat, rájátszásokat ma az irodalmi szövegek létmódjának tekintjük.

Jókai Mór

És mégis mozog a Föld – részlet

A tizenegy ifjú körülállta az asztalt, mindegyik fogott egy poharat (annak meg „finak” volt a neve), s azzal rázendítette a diákok bordalát, mely elébb búsongó halottkísérő melódiával kezdődik, s azután marsütemben, végre rohamlépésben megy tovább; egyike a legszebb bordaloknak, amiket valaha mester alkotott:

Múlik, mint az árnyék, ez az élet:
Észre sem vesszük, hogy semmivé lett.

Hej, bizony esztelen,
Aki búsul, midőn

Örömök közt mulathat és vigadhat!
Észre sem is veszi,
Elsuhan élete;

Elenyészik, mint az őszi pára, köd,
Megszaporodik ez az életfonál
A kotyogó kebelű kancsónál.

Fogj, nosza, kulacsokat,
Tölts tele finakokat,
A fekete bajokat
Öntözd le!

S aztán megint vissza az első sorra: „Múlik, mint az árnyék, ez az élet.”

Hanem az ének kezdetén az történt, hogy az egyik diák a poharával feldöntötte a gyertyát, s sötétben maradtak. Azért csak végigdanolták a nótájukat, s csak azután kezdtek el kiáltozni: „Nagy uram, elaludt a gyertyánk!”

A korcsmáros jött mindjárt a másik gyertyával, s egészen *debreceni szemet* csinált a látottakhoz, mikor a diákok szövétnekét meggyújtotta. Tudniillik, hogy „debreceni szem”-nek nevezik azt, mikor valaki nem akar valamit meglátni, amit láthatna.

A hosszú asztalon ugyanis nem volt többé semmiféle kancsó; a diákok kezében nem volt pohár; ott ültek azok csendesen és komolyan az asztal körül, mindenik előtt egy iratcsomó, az asztalba fúrva ugyanannyi szeges végű kalamáris. S az asztalfőn, hol a kancsó állt elébb, egy vastag, negyedréte alakú könyv.

A korcsmáros nem kérdett, nem szólt semmit, a fejével bólintott egyet, s aztán kiment. Az a nagy könyv volt a „Csittvári krónika”.

1665-ben kezdék el azt a könyvet szerezni, ha jól tudom, Sáros-patakon, névtelen szerzők.

Nevezetes gyűjteménye volt az mindazon érdekes apróbb és nagyobb adatoknak, miket a nagymérvű história elfeledett följegyezni lapjaira, vagy amit a hatalom vaskeze kitépett a lapokból, vagy amiket az udvaronc hízelgés meghamisított azokban.

Ezért a neve „Csittvári krónika”.

„Csitt” azt teszi, hogy „legyünk némák!”

A jezsuiták, akikről ez a krónika sok kedvezőtlen adatot jegyzett fel, azt híresztelték el felőle, hogy ez a válogatott hazugságok és bolond ötletek tárháza, s még a nevét is elferdítették „Csicsvári krónikának”, s ha valaki valami nagy bolondot vagy nagy hazugságot mondott, az volt rá a közmondás, hogy „ez is a Csicsvári krónikába való!” Hanem voltak – kevesen –, akik tudták, hogy mi az; akik pedig nagyon keresték, sohasem tudták meg, hogy hol van. Mindig a fiatalság kezén volt az. S a fiatalság rajongó, jó titoktartó és jó szövetkező.

(1872)

Karinthy Frigyes

Tanár úr kérem. Elkéstem – részlet

Szerdai nap lévén, én istenem, a mennyiségtan után két óra mértani rajz. Hiányzik a szépiám¹, a görbe léniám² is hiányzik, amit pedig ma összeírnak. Guttmann ígért egy gumiguttit³, azt elkérem. Vörösmarty Nyelvszépségei. Na, igen Vörösmarty Nyelvszépségei, tudom, tudom: ma ez a tét, kettő vagy semmi. Csak a másik felét néztem még át, de van két tízperc a magyaróra előtt, az húsz perc, most, míg az iskolába érek, átgondolom magamban az első felét: nyertem tizenöt percet, azalatt beröpülöm Vörösmarty Nyelvszépségeit, elkérem Guttmanntól a gumiguttit, és még a történelmet átszaladom. A füzetem nincs meg. Tanár úr, kérem, fiam ma gyengélkedett, a mennyiségtani dolgozatot nem készíthette el. Igen tisztelt tanár úr, fiam gyengéd szervezetének ápolása hosszabb időt vesz igénybe, mely idő alatt házi-orvosunk a mennyiségtan-dolgozatoktól való tartózkodást ajánlotta.

Hát ez semmi. Ezek csak olyan ábrándok, megvalósíthatatlan ködképek. A rideg valóság nem az, a rideg valósághoz szívós elszántság és lélekjelenlét kell, és kell hozzá Guttmann megint, akinek a füzetéből öt röpké perc alatt gyorsan átírom az egészet. Bár mit ér nekem, ha megvan a dolgozat, ha egyszer a kamatos kamatot úgyse tudom, pedig ha felelés van, az csak abból van, az tiszta sor. Ne ábrándozz, hanem cselekedj!

(1916)

Ottlik Géza

Iskola a határon – részlet

A végtelen csöndben egyszerre csak kivágódott az üvegajtó nagy csörömpöléssel, s valaki belépett, és harsány hangon, szinte kurjantva, így kiáltott:

– Hejnatter!

Ez az indulatos és meglehetősen furcsa jelenség egy zsákvászon egyenruhás, kék sapkás fiúcska volt. Még egyszer elordította magát, már-már duhaj türelmetlenséggel, anélkül, hogy várt volna.

– Hejnatter!!

¹ barnás színű tinta vagy tus

² vonalzó

³ egyes kelet-indiai fafajták beszárított tejnedve; gumigyanta, szép sárga festék

Már mindnyájan feléje fordultunk. Most láttam csak, hogy az egyik szeme hibás. Gyuladt volt, vagy kicsit hályogos, vagy csak felemás szeme volt, nem tudom; de a fél szeme valahogyan hibásnak tűnt. Akármilyen őrzöngve kiabált, egészen higgadtan látszott a testtartása.

– Hejnatter! – kiáltotta harmadszor is, ahogy kihívóan sorra szemügyre vett bennünket.
– Nincs itt? Vagy süket?

Egyikünk, aki már javában feléje lépegetett, békés hangon felelte:

– Én vagyok. De nem Hejnatter a nevem, hanem Eynatten. Tessék?

– Ne pofázz! – mordult rá a hibás szemű zsávolyruhás. Aztán egy darabig nem szólt. Szándékosan szünetet tartott, s végül utálkozva elfordította a fejét.

– Menjen le a zeneszobába – mondta végre. – Az édesapja várja.

– Köszönöm – mondta a másik habozva. Megindult az ajtó felé.

– Nincs „köszönöm” – szólt utána a hibásszemű dühösen. – Hallja? Nincs tessék, és nincs köszönöm. Állj. Hátra arc!

Az Eynatten nevű megfordult.

– Álljon vigyázdba! – meredt rá a másik. – Én negyedéves vagyok.

Eynatten zavartan mosolygott, és nem tudta, hogy mit csináljon.

– Akkor beszéljen csak, ha kérdezem. Érti? – A zsávolyruhás negyedéves végignézett megint az újoncokon. – Azt mondjuk, hogy „parancs!”, és azt, hogy „igenis!” Értik? Eh – intett aztán megvetően Eynatten felé –, menjen a fenébe. – Látszott, hogy tud uralkodni magán. De minthogy a másik meglehetősen lassan indult újra kifelé, még utánakiáltott: – Futólépést!

Eynatten meggyorsította a lépteit, anélkül hogy megfordult volna. Mi többiek eddig némán néztük a jelenetet. Most megmozdult egyikünk. Egy-két lépést tett a hibásszemű felé. Nagyon idegesen szólalt meg; nyurga, barna szemű fiú volt.

– Te mit parancsolgatsz itt?

A negyedéves hirtelen feléje fordult, megdöbbenve.

– Vicceltél velem? – kérdezte újra a barna szemű fiú támadóan.

A hibásszemű mintha elfehéredett volna. Csak lassan szólalt meg és csöndesebb hangon:

– Magának nem tetszik valami? – Aztán keményebben kérdezte: – Hogy hívják?

– Ne kiabálj itt – mondta a barna szemű újonc kitérően.

– Mi a neve?

A fiú egy lépést hátrált, akaratlanul, mintha inába szállt volna a bátorsága, s nem felelt.

– Mi a neve? Nem meri megmondani?

– Medve Gábor! – mondta ideges dühvel a másik.

A negyedéves gúnyosan elmosolyodott. Szótlatlanul méregette egy darabig az újoncot, aztán kurtán fölnevetett, s odavetett két szót, ilyesfélét: „Nna! Majd!”

Medve Gábor megint két-három lépést tett feléje, s talán szégyellvén előbbi pillanatnyi meghátrálását, szemtelen hangon azt kérdezte:

– És mi a te neved?

A negyedéves arca fehérből vörösbe váltott. Ordítani kezdett, egészen más hangon, amiből nyomban kiderült, hogy eddig voltaképpen csak elnézően tréfálódott velünk.

(1959)

Abigél – részlet

Kofferját kiürítették, apróra átvizsgálták, mit hozott magával, s nem fogadtak el otthoni holmijából semmit: papucsot, törülközőt, pongyolát, fürdőköpenyegét éppúgy újat kapott a sajátja helyett, ahogy tizenkét fehér zsebkendőt. Nézett a kofferjába gondosan visszacsomagolt eltűnő tárgyak után: a törülközők bolyhos rózsaszínje, világoskékje, az otthoni hálóingek illatos felhője olyan hevesen idézte elhagyott házukat, apját, Mimó nénit, magát Marszellt, aki a puha, mókás pongyolát csináltatta neki, meg a fürdőköpenyegét a mesebeli nádassal, amelyen kis vízilovak, tátott szájú krokodilusok leselkedtek, hogy a raktáros testvér rá is szólt, ne bámuljon olyan kétségbeesetten, csak nem akarja elhítenni vele, hogy ennyit jelenthet egy keresztyén fiatal lánynak az ilyen hiábavalóság. Vita Zsuzsanna és a raktáros testvér között csak azon volt, engedélyezzék-e – tekintettel a háborús helyzet megkövetelte takarékosásra – a saját fogkefeje és szappana használatát, de aztán úgy döntöttek, mégsem. A fogkefe is, a szappan is Mimó néni rejtelmes beszerzési forrása révén került Ginához, a szappan banánzöld volt, erős kamélaillatot árasztott, a fogkefe nyele meg meggypiros, de színétől eltekintve is, ahogy a raktáros testvér megállapította, rézsút futó kefeszálaival kihívó és nem szabályos. Kapott helyette egy fehérét, amelyre a raktáros azonnal ráírta jelölő tintával Gina intézeti számát, és kapott egy nagy darab vajsárga háziszappant. Itt főzik, mindenki ezt használja, az igazgató úr is – mondta Zsuzsanna.

Mikor a fekete patentharisnyára ráhúzta a széles orrú, fekete magas cipőt is, azt hitte, végképp elkészültek, aztán kiderült, hogy tévedett. Ami még hátravolt, sajátos módon még jobban felizgatta, mint az új felszerelés. Mikor Zsuzsanna az ő régi ezüsthátú hajkefeje helyett frissen kiutalt fahátú kefével elkezdte simára kefélni hosszú, angol fűrtjeit, s ugyanúgy középen elválasztotta, copfba fonta és megkötötte fekete pertlivel, ahogy a többi lány viselte, elkezdett reszketni. „Elnyeltek mindenestül. Ez már nem is én vagyok” – gondolta, és szaporábban lélegzett. Zsuzsanna egyre gyorsabban dolgozott a haján, hogy minél hamarabb elkészüljenek, mint aki tudja, mit jelent egy kislánynál, ha hirtelen megváltozik a lélegzete ritmusa. „Még a hajamat is elvették. Most már semmim sincs abból, ami valaha volt.”

(1970)

Hésziodosz: Istenek születése – részlet

Fellegetek gyűjtő Zeusz ekkor mondta dühében:

„Íapetosz fia, nincs nálad ravaszabb a világon,
jaj, kedves, hogy mindig csak csel jár az eszedben.”

(...)

Ámde megint megcsalta derék fia Íapetosznak,
mert kinemalvó tűz lángját, mely messze világít,
rejtve husáng szárába, kilopta. Szívébe belémart
felleggyűjtő Zeusznak a düh, hogy látnia kellett
földi halandók közt a tüzet, mely messze világít.

(i. e. VIII–VII. század, Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

Aiszkhülosz: Leláncolt Prométheusz – részlet

De még e kérdés hátra van, mi volt az ok,
 miért gyötör, megmondom én világosan.
 Alighogy atyja trónján ült az új király, [Zeusz]
 elosztogat mindent az istenek között,
 egyiknek ezt, másiknak azt, megosztozik
 velük hatalmán, ám a sok bajt szenvedő
 halandókkal nem gondol, sőt azt tervezi,
 hogy elpusztítja őket, s új fajt ültet el.
 S nem mondott ellent ennek senki sem, csak én!
 Mertem, s az emberfajt ez attól védte meg,
 hogy összetörve Alvilágra hulljanak.
 (...)
 Halandókat szántam meg én, de száanalom
 nem jut nekem, kegyetlenül bánt Zeusz velem,
 s most lássa ennek szegényét, ha rám tekint.

(i. e. VI–V. század, Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

Janus Pannonius: Mikor a táborban megbetegedett – részlet

Hogyha talán élsz még, hosszan kínlódj, Prometheus,
 sírban mázsás kő nyomja a csontjaidat,
 mert te vagy emberi fajtánk legfőbb bajkeverője,
 vétked lett valahány rút nyavalyánknak oka.
 (...)
 Ám te ravasz csellel megloptad az ég kupoláján
 tündöklő napnak mennyei fáklyatüzét;
 bosszúból a halált s a halált okozó nyavalyákat
 küldte reánk a dühös, megcsalatott Jupiter.

(1464, Kálnoky László fordítása)

Johann Wolfgang von Goethe: Prométheusz – részlet

Borítsd be égboltod, Zeusz,
 felhők ködével
 s játssz, mint a bogáncsot
 döntő buta gyerkőc
 tölgygel, hegyorommal.
 De hagyd meg a jussom,
 hagyd nékem a Földet (...)

Most itt ülök, Embert teremtek
 ennen-képepre,
 hozzám hasonló emberi fajtát,
 hogy sírjon, örüljön,
 csóktól tüzesedjék és sanyarogjon
 s téged ne becsüljön,

(1789, Kosztolányi Dezső fordítása)

Franz Kafka: *Prométheusz*

Prométheuszról négy monda ad hírt:

Az első szerint odaláncolták a Kaukázus sziklájához, mert az isteneket elárulta az embereknek, és az istenek sasokat küldtek, melyek tépdesték mindig újrasarjadó máját.

A második szerint Prométheusz a lecsapó csőrök okozta fájdalmában egyre mélyebben nyomult a sziklába, míg egyé nem lett vele.

A harmadik szerint évezredek során elfelejtették árulását, elfeledték az istenek, a sasok, ő maga.

A negyedik szerint mindenki belefáradt az immár ok nélkülibe. Befáradtak az istenek, belefáradtak a sasok, fáradtan összezárult a seb.

Maradt a megmagyarázhatatlan sziklahegység. A monda a megmagyarázhatatlant próbálja magyarázni. Mivel valóságra épül, újra megmagyarázhatatlanságban kell végződnie.

(1917–1923, Tandori Dezső fordítása)

Lázár Ervin: *Tűz – részlet*

– Na végre – mondta a keselyű, és elengedte Prométheusz máját.

A hős felsóhajtott – ez volt évezredek óta az első kín nélküli perce –, megmozgatta elgémberedett tagjait, láncai csörögtek.

– Lejárt a büntetésem? – kérdezte.

A keselyű megrántotta a vállát.

– Ugyan! De minek strapáljam magam? Nincs már tűz a Földön.

A leláncolt férfi haragosan előreugrott, s bár láncai visszarántották, öklét rázva kiáltotta:

– Hazudsz, kutya!

– Nem kutya. Keselyű – mondta egykedvűen a robusztus madár, s szárnyait próbálgatta, működnek-e a több évezredes kényszerszünet után.

Prométheusz haragja nem csillapodott.

– Végezd a kötelességedet! – rivallt a keselyűre. – Tépd a májam!

– Majd megőrültem! – mérgelődött a keselyű. – Nem érted, hogy nincs már tűz a Földön?

– Azt akard mondani, hogy az istenek elpusztították az utolsó embert is?

– Ördögöt – legyintett a keselyű –, többen vannak, mint valaha is.

Prométheusz megnyugodott.

– Tűz nélkül nincs élet – mondta magabiztosan –, gyerünk, láss munkához!

– Értsd meg, hogy nincs tűz! Az emberek már nem ismerik a tüzet. Nincs szükségük rá.

(Kötetben megjelent 1994-ben)